

Popoldan sem počival v parku na klopici; pred mano so se igrali otroci. Čvrst dečko prihitel k meni ter me nekaj izprašuje; nisem ga takoj razumel. Ponovil je razločneje: »Katórij čas?« Izvlečem uro in mu jo pokažem: »Tepjér vtarój čas, málčik. (Zdaj je ura dve, mali.)« Neverno me pogleda in odkima. »Njet,« mu dahne raz ustnice. Teda j se spomnim, da moja ura kaže železniški »peterburški« čas, ki je merodajen po vsej evropski Rusiji s Turkestanom vred; orenburški krajevni čas pa je pred »vzhodnoevropskim« za eno uro in štirideset minut. Šele ko sem dečku razložil: »Eto peterbúrgskoje vrémja; tepjér tri četvrti četvértova (to je petrograjski čas; zdaj je tri-

četrt na štiri),« je zadovoljno prikimal, rekel: »Spasíbo! (hvala!)« in odhitel k tovarišem.

Podoben slučaj se mi je pripetil že tudi drugod. V Kristijaniji n. pr. sem istotako sedel v parku. Priskače razumen dečko in prosi: »Klokken?« Slučajno sem vedel, da norveški »klokken« — nemški: »Glocke« — pomeni uro, da sem mu mogel postreči.

Zvečer sem se odpeljal iz Orenburga. Kljub veliki gneči sem našel prostorček, kjer sem udobno zadremal, medtem ko je vlak drdral v Azijo, v pravi ruski Turkestan.

(Dalje v prihodnjem letniku.)

STANKO MAJCEN: OBČINSTVO.

Sedela sva v krčmi, za poličem vina, in gledala skozi okno. Gosto popoldansko nebo je puščalo snežinke na zemljo, počasi, previdno, tuintam eno. Padale so neslišno, kot bi se bale, da ko ga ne prebude, na pusto pokrajino, na blatni kolodvor, na štrleče, s plahto pregrnjeno ogrodje cirkusa, ki je s par vozovi, par šotori in bajtami stal ob cesti.

»Malo občinstva prihaja k predstavam, kajne? Podeželni ljudje se ne dajo dramiti iz zimskega spanja. Tuintam sedi kateri in gleda, kot da se je zmotil, ko je prišel sem...«

»Malo občinstva,« je zavrnila z glasom, tako lepim, da ga je bilo škoda spričo te slike v oknu, »in še to je nehvaležno. Občinstvo, veste — mestno ali podeželno — je skrivnost. Velika skrivnost. Zdi se mi, da ga ljubim, da je predmet moji edini strasti v življenju. Ne kadim, ne igram, ne tekam za moškimi — resnično ne! — Občinstvo me mika s svojimi kačjimi kretnjami — ne poznate še vtisa, ki ga ima igralec, kadar stopi v manežo¹: občinstvo leži kakor kača zvito okoli vas — s svojimi kačjimi kretnjami, s svojo tajinstveno nedoločljivo barvo, s svojo nepreračunljivo ljubeznijo in s svojimi nepričakovanimi zahtevami... Zdím se sama sebi kakor vitka krotiteljica levov, kadar stopim pred občinstvo. Razburjena mu poiščem oči in jih ne pustim iz pogleda do konca. Za hrbtom skrivam bič, sredstvo za najhujše slučaje. Da, tudi biča treba. Stojim kakor na vulkanskih tleh, ki utegnejo vsak trenutek izbruhniti. In se zavedam, jasno in strahoma zavedam, da mi je bič v roki kakor bilka, s katero hočem krotiti vihar...«

¹ franc. jahalnica. Op. uredn.

Popila je ostanek vina in se zopet zagledala v okna brezglasno, enobarvno zimsko sliko. Grebeni šotorov, v blato vgreznjena kolesa vozov in čez vse: tiho, redko padanje snežink...

»Nepreračunljivo je, sem rekla. Nepreračunljivo kakor žival, ki ji ne poznate skrivnosti duše. Ali sploh ima dušo? Učenjaki trde, da je nima, da ima le žarek življenja, duši podoben, teman zamolkel sij duše v sebi — svoj lastni jaz. Žival namreč. Vi se čudite, da tako nizko cenim občinstvo. Saj ste tudi Vi njegov del, če si kupite vstopnico in sedete na mesto in se ozrete na levo in se ozrete na desno in stisnete roko prijatelju, pozdravite znanko čez bariero... Saj ste tudi Vi del tistega, ki ga živali primerjam, in vendar ste čisto spodoben človek, kajne? — V celoti, veste, v celoti je tako, postane nekaj novega, od posamnika povse drugačnega, ne zavedajoč se svoje nove narave... Naj Vam povem primer?«

Še so padale snežinke, še so jih požirali jarki, kolovozi in ceste, jambori šotorov so še ostro melleli v gosti zimski zrak.

»To se je zgodilo v cirkusu, ki je potem pogorel. Angažirana sem bila kot plesalka eksotičnih plesov, spremljala me je godba na lok, ki jo je vodil mlad človek, nekdanji konzervatorist. V tistem cirkusu je že pred menoj žongliral mlad Poljak, mislim, nekdanji častnik. Hodil je po žici, napeti visoko nad manežo, metal nože v zrak in jih lovil. Rekla sem prej, da ne tekam za moškimi, a tega človeka sem ljubila od srca. Kaj vem, zakaj mu tega nisem povedala nikdar. Če se ne motim — in danes se res ne motim več — je imel ljubico. Kaj zato! Ljubila sem ga vseeno, ker je bil tako redko-

beseden, premišljujoč, rekla bi vernožalosten. Poljaki navadno niso taki. A boš zato, ker je bil nekaka izjema med vsemi mojimi znanci Poljaki, me je zanimal in rada sem gledala za njim.

Njegova točka je bila ena najnevarnejših. Svojih ljudi ni imel, da bi mu bili napenjali in pritrjevali žico, zanašati se je moral na sluge podjetja. Kakor veste, je taka reč odvisna od enega vijaka, od enega kljuna, od ene zareze v zdolbi... Treba, da se ploča ob ploči premakne le za las — in vse skupaj se zruši s človekom vred. Sluge so radi pijani, osobito na plačilni dan, in ne mislijo na življenje, ki gôri na žici pleše in koleba med življenjem in smrtjo.

Meni je bila Poljakova točka, ki je trajala komaj deset minut in ki je redno stala pred mojo na vzporedu — večnost trepetanja, muk, najsilnejše razburjenosti. Med njegovo točko sem se navadno oblačila. Zatrdim Vam, da me je malokdaj obdržalo na stolu pred zrcalom. Iztrgala sem se garderobierki, ki me je oblačila, iz rok in zbežala k zagrinjalu. Na dihanju občinstva, ki se je natanko slišalo v garderobo, sem poznala, kako se godi mojemu Poljaku na žici. Tista tihota tam notri med predstavo je nekaj groznega. Nihče se ne gane na sedežu. Niti jambor ne zaječi, niti plahta ne šelestne. Tihota pred ploskom, ki pljuskuje v manežo kakor jez — ali tihota pred polomom. Videla sem že kri, z žaganjem maneže pomešano, videla telo, ki mu je trikô preozek, vijoče se v onemogli bolesi pod aparatom. Delavci, zaliti, zabuhnjeni, topi strme v prizor in si ne vedo pomagati... Tak trenutek je za opazovalca hujši nego za ponesrečenca.

Njegova točka je torej pred mojo stala na vzporedu in ko tako nekega večera sedim v garderobi in se šminkam — roka mi je trepetala, ker iz arene nisem slišala nič drugega ko tihoto, tihoto, tihoto, še godba je bila ponehala — se nakrat nekaj zruši — ali zabož, ali lestva, ali celi cirkus, nisem mogla v hipu dognati — orkan šuma, groženj, kletev, klicev se dvigne in hoče pokopati vse, kar se — drobno in gomezeče kakor mravljinjak — giblje pod njim. Hočem planiti k zastoru, a noge ne ubogajo. Kakor od strele zadeta obsedim pred zrcalom, šminko v roki, in čakam. Zastor se razmakne in dva gospoda v cilindrih prineseta — blesteč je kosala bela barva njunih rokavic umazanorožno barvo trikôja — truplo Poljakaplesalca v garderobo. Gospod moj, moje mnenje o naši umetnosti ni visoko, ali resnično, ko sem ugledala Poljaka, s strtimi ledji, s pobešenimi nogami, se mi je zdel kakor ptič, ki je z viška treščil na trdi tlak. Kako lahko — kakor metulj — se je

kretal ta mož na žici. Živel je od zraka, v zraku, z zrakom kakor ptičev eden... in zdaj leži z zlomljenim hrbtom, nem od kričeče bolesi.

Seveda sem takoj pomagala, da smo ga položili na žimnico, ki je bila pripravljena za tretjo točko; kapljala sem mu konjak v usta in mu hladila sencè z mokrimi cunjami. Ležal je tam kakor človek, ki vse svoje življenje ničesar drugega ni iskal kakor te nesreče, ki je skozi grozen trenutek sicer, ali srečno in enkrat za vselej dospel tja, kamor je vedno hotel. Njegov obraz je bil tak kakor zmerom. Redkobeseden, zastrt, v žalost nagnjen. Rahlo je odklonil vsako pomoč, katero sem mu v svoji razburjenosti kopicila — zgjavje, odejo, obveze: za vse se je zahvalil. Sedela sem pri njem na nizkem stolcu, popolnoma opravljena za ples, in ga gledala. Ne vem, ali sem delala tako neumen obraz, ali je on bil s svojim položajem tako zelo zadovoljen, smehljaj se je, kakor še nisem videla človeka smehljati se...

Tedaj zabrni električni zvonec. Ozrem se prestrašena in ne vem, kaj bi pomenilo znamenje. Za menoj stoji ravnatelj v črni suknji in belih rokavicah — vstop v garderobo mu med oblačenjem ni bil dovoljen — in nestrpno čaka. Njegov obraz je bil vljuden in zaeno oduren, sočuvstvujoč in zaeno brezmejno nesramen, prizanesljiv in zaeno zahteven, vsiljiv, nadvse izzivajoč.

Kaj vendar?

»Gospodična Pavla, dal sem vriniti odmor desetih minut, da se razburjenje med občinstvom nekoliko poleže; tudi nam bo oddih po tej katastrofi dobro del — a dalje ne morem čakati. Ljudje so plačali sedeže in so nestrpni...«

Sedeč ob Poljaku, vtopljen v presrečno žalost njegovega obraza, sem bila popolnoma pozabila nase in na občinstvo. Kaj, ali še sedi, ali še ni odšlo?

»Ruiniiran sem, gospodična, če prekinem večer radi take malenkosti. Občinstvo me bo obrekovalo... in ne pride več. Saj poznate razmere...«

»Toda, gospod ravnatelj!«

Slišala sem, da se mi je tresel glas, in vedela, da je gospod ravnatelj dobro razumel ta tresljaj. Držal je bič v roki, za četrto točko s konji, in sram ga je bilo tega biča.

»Gospod ravnatelj, kaj je Vam ena predstava več ali manj, v nedeljo se Vam blagajna zopet napolni.«

»Gospodična, zame ne gre. Verujte mi, da sem sozadet z nesrečo kakor nihče drug v našem oboju. Ali občinstvo, to veleslavno, naklonjeno občinstvo...«

»Ali je Vaša resna volja?«

»Ne morem gospodična, kakor bi rad.«

Zvonec je zabrnal drugič. Gospod, naj Vam pripovedujem, kako sem si brisala solze z našmin-kanih lic, kako sem si drgala vlažne roke ob roka-vih, kako sem si hladila vroče sence z robcem? Ležečega Poljaka nisem upala pogledati. Krikniti bi morala od sramu, če bi me zadel njegov trpeči pogled. Zastor se je razmaknil — in stala sem tam, kjer je ležal on pred desetimi minutami. Žaganje je bilo skrbno razgrablano, ni se poznal odtis padlega telesa. A meni se je zdelo, da vidim kri, samo kri pod nogami. Ta kri, gorka in vonjava še, žari, kipi, vre, ne more umreti. In on kliče iz nje s slabotnim glasom, kliče, zakaj hodim po njem, po živem, po njegovih zlomljenih, bolečih udih! Kri, iz katere se odpirajo njegove oči, tako mile in dobre, globoko zasenčene, kakor je mila in dobra in glo-boko zasenčena le moška žalost.

Odpustite mi, da Vam pripovedujem še nadalj-nje. Samo to naj Vam povem: plesala sem, resnično plesala svoj ogrski ples s pištolami, plesala na tistem mestu, kjer je ležal on pred desetimi minu-tami, vijoč se od silne bolečine, plesala, plesala, plesala veleslavnemu, naklonjenemu občinstvu v oči, v usta, v senzacijski glad, v njegovo podlo srce, v nizko, živalsko dušo njegovo — plesala, da sem si ranila noge do krvi, da so mi letele cunje z bo-kov, da sem si razplesala obleko s telesa —

In odslej vem, da je občinstvo žival, ki nima duše, ki ima le žarek življenja v sebi, duši podoben, teman, zamolkel žarek, skrivnost živalskega bitja.«

Nasmehnila se je, ko da je življenje vzlic ta-kemu spoznanju vendarle lepo, in iztegnila svojo belo roko preko mize proti oknu.

»Poglejte, naš cirkus ima že belo kučmo in kako živo žari lepak na belini snega!«

DR. JOS. LOVRENČIČ: TRNJEVE VRSTE.

Skice iz težke sedanjosti.

I. UVODNA.

Ali se nisem poslovil od Tvojega groba, mati?

Brat, ali Ti nisem dal roke?

Oče in sestra, kaj bi radi?

Pomlad je cvetela: Zelena in bela, rumena in modra in rdeče nadahnjena. Solze v očeh sem jo gledal in težko misel v srcu.

Iz vlaka zadnji pogled na Tvoj grob, mati.

Oddaleč sem Ti stisnil roko, brat.

In tudi vaju, oče in sestra, sem pozdravil.

Lepa je Gorenjska in lepi so njeni dnevi: jaz sem jih živel težko. Lepi so večeri na Gorenjskem: korak mi je bil plah.

Vsako noč sem Te slišal, mati.

Vsako noč sem Te videl, brat.

Odprl sem oči iz polsna, prižgal svečo: vaju ni bilo. Le sova je skovikala ...

Zdaj mi je vse jasno: mama Te je spremljala, brat, in prišel si po slovó — —

Še nisem miren: oče in sestra, kaj bi radi?

II. BEGUNKA.

Prišla je na vrh in se ozrla. Vedela je in ču-tila: vsi, ki so šli pred njo, so se ustavili in ozrli. In vsi so vzdihnili.

Mesto slovesa od doma.

Mesto vzdihov.

— Z Bogom! —

Doma je pustila očeta in mater — oba stara, oba betežna. Kaj bo ž njima, je pomislila in zabila nase, ki je šla revna in uboga na neznano pot.

Dolga je pot čez gore, čevlji se strgajo.

Dolga je pot čez gore, brašno poide.

Prišla je v dolino med tuje ljudi.

— Ljudje božji! ...

Ljudje božji so jo videli sestradano in one-moglo, videli so strgane čevlje v njeni roki in okr-vavljene in vse nabrenkle noge in ji niso rekli: počij pri nas! — Zajokala je in šla dalje. Prišla je do trga in obnemogla. Čakala je in čakala ... Prišel je orožnik in se je usmilit. Prihodnji vlak jo je od-peljal proti Ljubljani — —

In mi smo bratje in sestre!

* * *

40 mož — 6 konj.

Stotina ljudi — nič konj.

Iz vseh krajev Obsočja so stisnjeni — dva je-zika govorijo in razna narečja, a v srcih vseh krvavi ena misel: dom.

»Odkod si, deklé?«

— Iz Bovca. —

Čepela je v kotu, obraz med dlanéma. Oči, utrujenomirne, so čudno strmele vedno v isto smer.